
Herczeg Ágnes GONDOLATOK A NYMPHENBURG-PARKBAN - *Útjegyzet* -

München. Augusztusi hőségben az óriási város megszámlálhatatlan utcája, autópálya-keresztezések, körgyűrűk és sugárutak labirintusán keresztül, a tájékozódás csekély reményével, végül térkép segítségével jutottunk Nymphenburgba. Nymphenburgról a kerttörténészek csak úgy szólnak, mint a letisztult és művészi teljességgel elkészült tájképi kertek klasszikus példájáról. A barokk épületegyütteshez és kertrészhez csatlakozó, egymásba fonódó és mozgalmasan szétváló úthálózat rajzolata olyan, mint a XVIII.-XIX. század híres tájképi kertjei.

A város felől a barokk épületegyüttes elé félkörívben szervezett fogadóteret óriási, nyílt felülete, rendjének szigora arra ösztönzi a látogatót, hogy maga mögött hagyja a palotát, mely egy más világ küszöbe.

Az itáliai, de döntően francia hatást mutató kert kialakítására a hármasság tagozódás a jellemző; a fogadóudvar, a díszkert és végül a park vadon képződménye, amelyben a nyílegyenesen behasított kilátások irányítják a figyelmet a végtelenbe. Ez a hármasság megfelel az épület jellegének és elrendezésének. Az udvar elé félkörívben épített lakópavilon és központi épület visszalépcsőzött homlokzata kifejezi az udvari hatalom és nyitottság egyensúlyát.

A fogadó udvar a város felé tekint, a barokk stílus szabályai szerint. Az udvarba érkezés irányát hangsúlyozza a főtengetybe szerkesztett csatorna, mely két medencévé szélesedik ki, egy-egy szökőkúttal. Keskeny csatornarendszer fut innen tovább, két irányban megkerülve a palotát, majd a díszkert nagy, himzett *parter*-jét, és ennek lezárásaként újabb medencében záródik. Innen indul a fő kilátás széles főcsatornája, amely a horizonton vízeséses szökőkúttal zárul. A vízrendszer esztétikai megformálása és műszaki megoldása példás. A fő *parter*-t szabályos partertáblák egészítik ki. A fő- és keresztcsatornák tekintetét irányító, nyírott növényfalai *boszké*-kra osztják a teret.

A kereszttengetyre épült a Pagodenburg, a szabadtéri kerti színház pavilonja, valamint a Badenburger, a fürdőkastély. Szökőkutas medencék, himzett parterek és az egész kertre jellemző aranyozott- és márványszobrok, vázák és urnák díszítik e kerti építmények közvetlen környezetét. Később épült a két kiskastély; az Eremitage és Amalienburg.

1801-ben érkezett Nymphenburgba Sckell, és itt dolgozott haláláig. Az akkor már közel száz éves barokk kertet a leírt formában találta. Az udvar részéről igény volt a kert gyökeres átalakítására. Az adott állapotot fenntartó kertészeti munka túl sok pénzt emésztett fel. E költségek természetesen eddig is jelentkeztek, csakhogy közben új irányt vett a gondolkodás, az új eszmék új művészi megformálást igényeltek. Angliából kiindulva a filozófia, a költészet és a festészet megfogalmazása az ember és a természet viszonyát új felfogásban tárja a világ elé. Ennek természetként a kerttel szembeni kizárólagos esztétikai követelménye a természetesség vált. Ezt az elvet persze sokan sokféleképpen gondolták.

Sckell Humphrey Repton (1752-1818) tartja mesterének, aki azt vallotta, hogy a kert nem tájfestmény, hanem az ember számára kialakított "természetes" tartózkodási hely, amelyet saját törvényei szerint, művészi módon kell tudni

megragadni és megformálni, úgy, hogy az emberi beavatkozás nyoma ne is legyen benne felismerhető. A kert térben és időben bontakozik ki; a terep- és fényviszonyok mindig más-más képet tárnak a szemlélődő elé.

Sckell szemlélete fő alkotásában, a Nymphenburgban tükröződik. A mintát a természetben, a természet megfigyelésével kereste, de fontosnak tartotta azt a művészet eszközeivel "ünnepi köntösbe" öltöztetni. Az épülethez kapcsolódó, meglévő főpartert, főcsatornát, medence- és szökőkútrendszert belekomponálta a tájképi kertbe. Az erős barokk hagyományt nem vetette el, hanem arra az újat ráépítve mesteri hatást ért el a "szabályos" és a "természetes" egymásbafonásával és ellentétével.

Szeretnék beszámolni az élményről, melyben a kastélykertben egy napi bolyongás során részünk volt.

A barokk kertrészben a horizonton nyugvó végtelen célra irányított széles utak, az útrendszer geometrikus kristályszerkezete érvényesül a fény és árnyék kontrasztjában. A tájképi kerten átvonuló széles sétaút pontról pontra vezet az ismeretlen új felé, lendülete a még fel nem tárt cél felé siettet. Az út napos tisztásokon és árnyékos erdőrészekre vonul keresztül, hol enyhén, hol meredeken felkapaszkodva. E főutakról lefűződő keskenyebb utak ösvényekké, csapásokká bomlanak, érrendszerhez hasonlóan hálózva be a kertet. Az út kapui hol bálványyszerű bükkfapár, hol növényből font és nyírt alakzat, hol csak a fény és a sötét erdőszél határa. Kisebb és nagyobb terek lélegzetszerű ritmusában haladunk; tóparton, majd hirtelen a szabályos vízmedence tengelyében találjuk magunkat. Ligetes tisztáson magányosan álló fák között futó út sodrása vezet tovább.

A víz minden formájában jelen van. A vízesésként lezúduló, habos hullámot képező víztömeg körül szivárványos pára lebeg. A barokk csatorna medencéjében mozdulatlan víztükrös feszül. A gejzirként felszökő szökőkutak vízszugari körül vízkörök gyűrűznek. A tájképi kert fontos elemét jelentő változatos formájú tavak rétekekkel, utakkal, terebésekkel találkoznak, vagy sötét erdők veszik körül őket meredek partfallal. A növénytömegek, felhők tükröződése, fény-árny-játéka kísérhető végig a vízfelületen. A patakok köveken bukdácsolva fodrozódnak, majd csendes vízfolyásokká szelidülnek. És hányféle híd van! Hogyan teremődik meg két part között a kapcsolat! A sekély vízben köveken gázolhatunk át, majd keskeny, korlát nélküli kőhídon, aztán könnyű fahídon, nehéz, széles vaskorlátoson, ívesen és egyenesen.

A Sckell-formálta tisztások is olyan változatosak, mint az eddig felsorolt elemek. A Pagodenburgtól induló nagy tisztás mesterien formált "geomorfológiájához" igazodó, változatos erdőszegély vezet pontról pontra, egyre sebesebben a tekintetet a távolba, ahol egy-egy facsoport zárja le a képet. A térfal finoman formált és tagolt. A Badenburger férfias épületéhez heroikusan komponált, kissé lemélyített, széles nyiladékszerű tisztás kapcsolódik. A markáns, szigorú térfal tömege sötétben keretezi a nyugodt, mozdulatlan kitekintést. Megközelíthetetlen és átlátható. Az Amalienburg hitvesi kastélya köré alakított nőies kertrész egyetlen ösvényen közelíthető meg; innen tovább nem vezet út. A kastély főhomlokzata előtti tisztás szelid és szeszélyesen játékos. A kastély belső tükrös szobáiban tükröződnek a kert képei.

Ha gondolkodásunknak a kultúrtörténetben sasként, oroszlánként és bikaként szimbolizált hármasság természetéről akarunk képet kapni, figyeljük meg, hogyan közelítjük meg e három tisztás jellegét. Az első tisztáson pontról pontra ragadjuk meg a képet, kívülről és felülről, ahogy egy sas ke-

reng, mielőtt lecsap a zsákmányára. A második tisztáson nyugalommal tekintünk az előttünk feltáruló képre, s ha külső pontokat meg is ragadunk, visszahelyezkedünk a szavannán pihenő oroszán viselkedésre jellemző egyensúlyba. A harmadik tisztás gondolkodásunk bikaszerű természetére utal, amellyel a világ külsőként megragadott képeiből egy belső, zárt világot alkot.

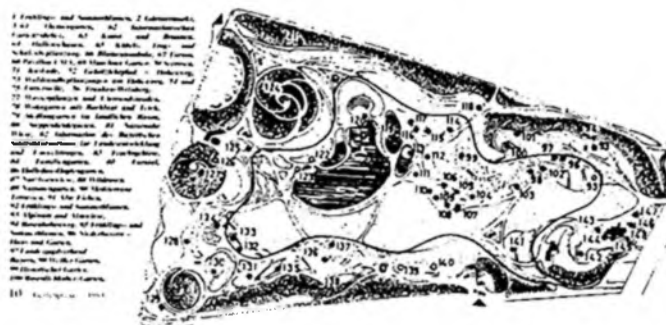
A kerti bolyongás után a bennünk kavargó képek hatása alatt beszélgettünk egykori tanárunkkal, Szügyi Edittel, és férjével, Peter Kluschkával, a neves müncheni kertépítővel, a mai kertépítész feladatáról. Végigkísérve az ember természetéhez való viszonyának alakulását az európai kerttörténet tükrében, elének tárul a következő folyamat: A középkor embere a természettel való együttélés és saját belső törvényei szerinti cselekvés állapotából eljutott egy küszöbhez a reneszánsz idején. Ekkor különítette el magát környezetétől; magas hegycsúcsokra kapaszkodva, mint külső képet, próbálja szemlélni a világot, s így formál kertet is. Le Nôtre barokk kertjeivel az emberi akarat perspektíváját rajzolja meg. Műveiben a természetet és annak erőit kézben tartó ember hatalma formálódik képpé. A természet-tudományos szemlélet erősödésével, az egyre növekvő ipari

szükségletek tájromboló hatásának észlelése a természet elvesztésének rémét velíti előre, s megfogalmazódik a tájképi kert gondolata, az ember által létrehozott, megszüpített természeté.

Sckell nekünk, a ma emberének üzen. Az a belső kép, jövőkép, amelyet Sckell megragadott és a kertművészet eszköztárával létrehozott, mára a természet növekedési erejével és a fenntartó értő tudatosságával formálódott olyan külső képpé, esszenciális tanítássá, amelyben benne mozogva nyerünk tapasztalást mindarról a tudásról, amit az ember a világról megszerezhet. A természetet felépítő erőkről, a ritmusról, a rendről, a kintről és bentről, a részről és egészről, a hierarchiáról, a térről és időről, fényről és sötétségről, és minden olyan "rendezőről" és rendezőelvről, amely e földi és kozmikus világot mozgatja. Ha az ember tudatosan van jelen, és hagyja hatni magára a látottakat, a külső képeken ébredő belső képek egységgé formálódnak. Ilyen jelenléttel sétálva végig a kerten, s nemcsak a nyári meleg elől, vagy a város zajától menekülve közelebb kerülünk a rejtélyhez, megsejthetjük Sckell üzenetét. Ehhez az első lépés a türelem, és a szeretetteljes odafigyelés.

Szügyi Edit NEMZETKÖZI KERTÉSZETI KIÁLLÍTÁS 1983. MÜNCHEN

1983-ban München városa rendezte a Nemzetközi Kertészeti Kiállítást. A színhely, a Westpark a 165 nap alatt több mint 11.5 millió látogatót fogadott. Ez a park a város közhasználatú zöldfelületben hiányos részén létesült. Régi városrendezési szándék volt e területnek a zöldfelületi rendszerbe való kapcsolása. A Ny-K tengelyű park szervesen kapcsolódik a városközpontoz közelében eső egyéb zöldfelületek - a vásárpark, a Theresienwiese - sorához, 75 hektáros területének vonzáskörzete 200.000 lakost érint.

A park létesítése előtt itt mezőgazdaságilag művelt területeket, félbehagyott műhelycsarnokokat lehetett látni. Attaluk háborús törmelékekkel feltöltött kavicsbánya húzódot.

1977-ban pályázatot írtak ki olyan park létesítésére, amely zavartalan, védett használatot, üdülést, élményt teremt a városi használatától terhelte, és építészetiileg jellegtelen városrészben. A kiállítás létesítése másodlagos volt, pótlólag csatolták a kiíráshoz, miután a megrendezésére vonatkozó döntés megszületett.

A megvalósult Westpark (Terv: Peter Kluska) az előalpesi morénavidék jellegzetes formációját, hangulatát idézi a park világára átértelmezve. Az alapmotívum vízfelületekkel tagolt, szélesen kanyargó völgy, bejáratokként funkcionáló, magasabb szintek-

ről indított, egyre szélesedő oldalvölgyekkel. A völgyeket terephullámok, domborok határolják, változatos horizontnyitást és korlátozást adva. A terepmagaslatok lehetővé tették a városközpont sziluettjének és az alpesi panorámának a park képebe való bekomponálását. A legnagyobb összefüggő terephullám az autópálya felől határol, hogy a nagyon erős zajtól és légszennyeződéstől mentesítse a parkot. A relief hatását a gónddal tervezett növénytelepítés fokozza, differenciálja, kiegészíti. A parknak a Ring keleti és nyugati oldalán álló két részét terepplasztikából továbbfejlesztett, lendületes vonalvezetésű, növényvel betelepített híd köti össze úgy, hogy a tagoltság szinte észrevétlen, és a két terület használati, valamint vizuális kapcsolata folyamatos.